

'Εκ τοῦ παρατιθεμένου γραφικοῦ πίνακος τῆς κινήσεως τῶν Ἑλληνικῶν Δανείων ἐν Λονδίῳ κατὰ τὴν διαρεῦσασαν 25ετίαν φαίνεται εὐκρινέστατα ὅτι αἱ καμπύλαι τῶν δανείων ἀρχονται καὶ πάλιν σταθερῶς ἀνερχόμεναι ἀφοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχον ὑποχωρήσῃ κάτω τοῦ σημείου εἰς τὸ ὅποιον τὰ εἶχεν ἀφήσῃ ἢ ἐπομένη τοῦ συμβιβασμοῦ. Εἶναι καὶ τοῦτο ἐν ἐπί πλέον δείγμα τῆς σταθερῶς ἐνισχυομένης δημοσίας πίστεως τῆς χώρας.

ΚΡΙΤΙΚΑΙ

Politis N.: Recueil des Arbitrages internationaux τόμ. Β' 1856—1872 Παρίσιοι 1924 σελ. 1054.

Ἄμα σχεδὸν ἀναδειχθεὶς καθηγητὴς ἐν Γαλλίᾳ, δηλαδὴ πρὸ εἴκοσι καὶ πλέον ἐτῶν, ὁ τέως ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Ν. Η. Πολίτης εἶχεν ἐπιχειρήσῃ (ἐν συνεργασίᾳ μὲ ἄλλον διαπρεπῆ διεθνολόγον τὸν καθηγητὴν Ζούφρ δὲ Λαπραδέλλ) νὰ ἐκδώσῃ καὶ σχολιάσῃ πάσας τὰς κατὰ τὸ 19ον αἰῶνα γενομένας διεθνεῖς διαιτησίας. Ὁ πρῶτος τόμος τῆς συλλογῆς περιλαμβάνων τὰς ἀπὸ τοῦ 1801 μέχρι τοῦ 1856 διαιτησίας εἶχεν ἐκδοθῆ τὸ 1905, τὰς δὲ ἡμέρας ταύτας ἐξεδόθη ὁ δευτέρος περιλαμβάνὼν τὰς ἀπὸ τοῦ 1856 μέχρι τοῦ 1872 διαιτητικὰς ἀποφάσεις.

Τὸ μακρὸν τοῦ μεσολαβήσαντος μεταξὺ τῆς δημοσιεύσεως τῶν δύο τόμων χρόνου, ἐξηγοῦσιν οὐ μόνον τὰ πολιτικὰ γεγονότα τῆς τελευταίας δεκαετίας ἀλλὰ καὶ τὸ πολύτονον τοῦ ἔργου. Ἐκάστης διαιτητικῆς ἀποφάσεως προηγείται ὄντως πλήρης ἱστορικὸν τῆς ὑποθέσεως καὶ ἔπονται ἐκτενῆ ὅσον καὶ ἐμβριθῆ σχόλια. Οὕτω προϊούσης τῆς δημοσιεύσεως ἡ συλλογὴ καθίσταται ἀληθῆς ἐγκυκλοπαίδεια διπλωματικῆς ἱστορίας καὶ διεθνoῦς δικαίου. Ἡ ἀδρομέρεια μεθ' ἧς ἐξηγοῦνται καὶ σχολιάζονται αἱ διάφοροι ὑποθέσεις δύναται νὰ κριθῆ ἐξ ἐνὸς παραδείγματος. Προκειμένου περὶ τῆς περιφήμου ἀληθῶς Ἀγγλοαμερικανικῆς ὑποθέσεως τοῦ πλοίου Ἀλαμπάμα, ἡ ἱστορικὴ ἀνασκόπησις ἐπεκτείνεται ἐπὶ 189 σελίδων καὶ τὰ δογματικὰ σχόλια ἐπὶ 85. Οὐδὲν ἄπορον ἂν ὁ ὅλος τόμος ἀπῆτησεν οὐχὶ ὀλιγωτέρας τῶν 1051 σελίδων.

Ὁ πρῶτος τόμος τῆς συλλογῆς καίτοι ἀνταποκρινόμενος εἰς 55 ἔτη δὲν ἦτο τόσο ὀγκώδης ὅσον ὁ παρὼν ὅστις περιλαμβάνει περίοδον μόνον 16 ἐτῶν. Ἄλλ' ἢ ἐξήγησις εἶνε πρόχειρος: αἱ διαιτησίαι κατέστησαν πολὺ συχνότεραι. Πρὸ τοῦ 1856 εἰς ἑκάστην διετίαν ἀντιστοιχεῖ μία διαιτητικὴ ἀπόφασις κατὰ τὰ προκειμένα ἔτη ἀντιστοιχοῦσι πέντε. Ἐξ ἄλλου ἢ πρότερον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν περιοριζομένη διαιτησία ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν. Ὅχι μόνον δὲ αἱ διαιτησίαι εἶνε συχνότεραι ἀλλὰ καὶ ὁ θεσμὸς ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ μονιμώτερον καὶ ἤτιον αὐθαίρετον τύπον. Οὕτω ἂν ὁ διαιτητὴς καὶ ὅταν εἶνε ἡγεμὼν, ἀρχίζει νὰ δικαιολογῇ τὴν ἀπόφασίν του. Τέλος καταλήγομεν εἰς τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον ὅπερ ἔλυσε τὸ ἀκανθῶδες ζήτημα τοῦ Ἀλαμπάμα δηλαδὴ φθάνομεν εἰς τὴν διαιτησίαν ὑφ' ἣν μορφήν τὴν ἀντιλαμβανεται νῦν τὸ διεθνὲς δίκαιον καὶ εἰς ἣν ἀνταποκρίνεται καὶ τὸ προσφάτως ἰδρυθέν διεθνὲς δικαστήριον τῆς Χάγης.

Ἄν διεθέταμεν πλείονος χώρου πολλὰς παρατηρήσεις θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐπιφέρωμεν ἐν σχέσει πρὸς τὴν προκριτωτέραν μορφήν τῆς διαιτησίας καὶ περὶ τῶν διαφόρων μορφῶν ἃς αὕτη ἔλαβε. Περιοριζόμεθα νὰ εἴπομεν ὅτι ἡ περίοδος 1856—1872 ὑπῆρξε διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ θεσμοῦ περίοδος πραγματικῶς κρίσιμος, διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Πολίτου ἔχει διὰ τὴν μελέτην τοῦ διεθνoῦς δικαίου μείζονα τοῦ πρώτου τόμου σημασίαν.

Διὰ τὴν διπλωματικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος μειονεκτεῖ τοῦτου κατ' ὃ ἐν ᾧ ὁ πρῶτος περιελάμβανε τὴν πολύμορον ὑπόθεσιν Πατσιαφίκου, ἐν δηλαδὴ τῶν κυριωτέρων ἐπισοδείων τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας οὐδεμίαν σημειοῦται ἐφαρμογὴ τοῦ θεσμοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1856—1872.

Πράγματι ἡ μόνη περίπτωσις καθ' ἣν ἂν ὄχι εἰς τὸ Ἑλληνικὸν βασιλεῖον τοῦλάχιστον ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐφάνη μέλλων νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς διαιτησίας, δὲν ἐκαρποφόρησεν.

Αίνισσομαι την υπόθεσιν τῶν εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἄθω ὑφ' Ἑλλήνων ἡγεμόνων ἀφιερωθέντων ἐν Ρουμανίᾳ κτημάτων. Ἡ ἀξία τῶν κτημάτων τούτων ἀνέκαθεν μεγάλη ἤξανε σὺν τῷ χρόνῳ, καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος αἱ κυβερνήσεις τῶν τότε ἡγεμονιῶν δὲν ἐδίστασαν νὰ θέσωσι χεῖρα ἐπ' αὐτῶν. Τὰ Πατριαρχεῖα, δ' ὡς εἰκός, διεμαρτυρήθησαν ἐντόνος καὶ ἡ Συνδιάσκεψις τῶν Παρισίων διὰ τοῦ ἀπὸ 30 Ἰουλίου 1858 πρωτοκόλλου τῆς προσεκάλεσε τὰ δύο ἀντιμαχόμενα μέρη νὰ λύσωσι τὴν διαφορὴν φιλικῶς ἢ ἂν τοῦτο καθίστατο ἀδύνατον διὰ διαιτησίας. Ἄλλ' ἡ δικονομία τῆς διαιτησίας δὲν εἶχε προβλεφθῆ καὶ τὸ ζήτημα διωρνίζετο μέχρις οὗ ὁ Ρουμανικὸς νόμος τοῦ 1863 ἐδήμεισε τὰ κτήματα ταῦτα μετ' ἄλλων μοναστηριακῶν κτημάτων. Τῷ 1865 ὁ ἡγεμὼν Κούζας προσέφερεν τοῖς Πατριαρχείοις ὡς ἀποζημίασιν 36 ἑκατομύρια φράγκων. Τὰ Πατριαρχεῖα κρίνοντα τὸ ποσὸν τοῦτο ὑπερβαλόντως κατώτερον τῆς ἀξίας τῶν κτημάτων ἠρνήθησαν, ἀλλὰ μᾶτην ἔκτοτε προσεπάθησαν εἴτε κατὰ τὸ Βερολίον Συνέδριον ἢ πρὸ καὶ μετὰ τοῦτο νὰ ἐπιτύχωσι τὴν πραγματοποίησιν τῆς διαιτησίας καὶ ἐν τέλει δὲν ἔλαβον οὐδὲ ὀβολόν.

Ὁ κ. Πολίτης μὴ περιλαμβάνων εἰς τὴν Συλλογὴν του τὰς ὑποθέσεις ἐν αἷς ἢ κατ' ἀρχὴν ἀπόφασις προσφυγῆς εἰς διαιτησίαν δὲν ἔλαβεν οὔτε κἂν ἀρχὴν ἐκτελέσεως (καὶ τοῦτο συνέβη καὶ εἰς δύο ἄλλας ὑποθέσεις) ἀπλῶς νῦξιν ποιεῖ τῆς ἡμετέρας ὑποθέσεως ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἔργου του.

Ἄν ἀπέκειτο εἰς ἡμᾶς νὰ τὴν σχολιάσωμεν θὰ ἐλέγομεν ὅτι ἐκ ταύτης πηγάζουσι κυρίως δύο διδόμενα. Ἀπὸ μὲν γενικωτέρας ἀπόψεως ὅτι ἡ ἐν συνθήκῃ ἢ πρωτοκόλλῳ ἀπλή πρόβλεψις προσδρομῆς εἰς διαιτησίαν ἀνευ προβλέψεως τρόπου ταχείας πραγματοποιήσεως ταύτης εἶναι ὀδῶρον ἀδωρον. Ἀπὸ εἰδικῆς καὶ Ἑλληνικῆς δὲ οἱ ἰθύνοντες τὰ τῶν Πατριαρχείων δὲν ἀντελήφθησαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀλήθειαν, ἥτις διέλαθε πολλάκις καὶ τοὺς ἰθύνοντας τὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου ὅτι δηλαδὴ δὲν ἀρκεῖ κανεὶς νὰ ἔχη τὸ δίκαιον ὑπὲρ αὐτοῦ διὰ νὰ θριαμβεύῃ εἰς διπλωματικούς ἀγῶνας καὶ συνεπῶς ὅτι πολλάκις κακὸς καὶ ἄδικος συμβιβασμὸς ἀποδεικνύεται σκοπιμώτερος ματαίων non possumus.

Ἄλλ' ἡ καταδείξις τῆς ἀληθείας ταύτης καὶ δι' ἄλλων παραδειγμάτων θ' ἀπῆται τοῦλάχιστον ἄλλην μίαν στήλην, ἐφ' ἧς περιοριζόμενοι εἰς τὸ ἔργον ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς παρουσίας βιβλιοκρισίας περατοῦμεν ταύτην ἐκφορῶντες τὴν ἐθνικὴν μας ὑπερηφάνειαν ὅτι τοιοῦτον δημοσίευμα ἐμφαίνον τοσοῦτον πλοῦτον γνώσεων, τοσοῦτον ἐπιστημονικὸν βάθος καὶ τοσαύτην φιλοπορίαν, τηλικαύτης δὲ χρησιμότητος διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ διεθνoῦς δικαίου καὶ τῆς διπλωματικῆς ἱστορίας προῆλθεν ἐξ Ἑλληνικοῦ καλάμου.

Ἄνδρ. Μ. Ἀνδρεάδης

Leon Duguit, *Τὸ κοινωνικὸν δίκαιον, τὸ ἀτομικὸν δίκαιον καὶ ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Κράτους. Μετάφρασις Α. Γ. Σβώλου. Ἐκδοτικὸς οἶκος «Ἐλευθερουδάκης» ἐν Ἀθήναις 1923.* [Δικαιοσύνη 1924].

Ὁ ριζοπάστης καθηγητὴς τοῦ Bordeaux ἀρνεῖται καὶ πλήττει. Ἀρνεῖται τὸ πᾶν καὶ πλήττει πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις. Συναρπάξων τὸ σύνολον μὲ βλέμμα ὀξύ καὶ μὲ πνεῦμα ἐλεύθερον καὶ λυτρωμένον ἐρευνᾷ αὐτὸ, καταφέρει τὰ πλήγματά του, οὔτε ὀλίγον οὔτε πολὺ, κατ' αὐτῶν τούτων τῶν καιρῶν σημείων. Ἀρχαὶ θεωρούμεναι ὡς δόγματα τῆς ἐπιστήμης συμπαγῆ καὶ ἀκλόνητα, πλήττονται ἀμειλίχως καὶ ὄργανισμοὶ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τούτων θεμελιούμενοι καὶ ἀνυψούμενοι οσιόνται ἐπικινδύνως. Ἡ δράσις ὅμως τοῦ Duguit δὲν εἶναι μόνον ἀρνητικὴ. Προσπαθεῖ καὶ νὰ οἰκοδομῇ. Στηριζόμενος ἐπὶ θεμελίωσι τὰ ὅποια παρέχει εἰς αὐτὸν ἡ πραγματικότης καὶ ἡ ἄμεσος παρατήρησις τῶν γεγονότων, μακρῶν πάσης μεταφυσικῆς καὶ ὑπερβατικῆς ἀκροβασίας, κατεργάζεται

τὸ νομικὸν οἰκοδόμημα ἐντὸς τοῦ ὁποίου φρονεῖ ὅτι θὰ στεγασθῆ ἡ σύγχρονος κουρασμένη καὶ πάσης ἐσωτερικότητος στερουμένη κοινωνία.

Ὁ Duguit ἐφαρμόζει μέθοδον ἐρεῦνης ἀπολύτως καὶ καθαρῶς θετικιστικὴν καὶ ρεαλιστικὴν. Ἀρνεῖται καὶ καταπολεμεῖ πᾶσαν μεταφυσικὴν. Ἐπαναλαμβάνει εἰς κάθε σελίδα ὅτι δὲν ἀποδέχεται οὐδὲν δόγμα καὶ δὲν ἀνίκει εἰς οὐδὲν σύστημα. Je fais de la science et exclusivement de la science, fondée sur l'observation impartiale des faits. Il faut observer les faits, les analyser et en faire la synthèse. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἀπλή μέθοδος του.

Εἰσερχόμενος εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Κοινωνίας δὲν βλέπει ἐν αὐτῇ παρά μόνον ἄτομα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει ἰδίαν βούλησιν καὶ συνείδησιν. Τὰ ἄτομα ὅμως διὰ τῆς ἀδιακόπου πρὸς ἄλληλα ἐπαφῆς συνιστῶσι τὴν κοινωνικὴν ζωὴν. Τὸ χαρακτηρίζον οὕτω τὴν κοινωνικὴν ζωὴν εἶναι ἡ «κοινωνικὴ ἀλληλεξαρτησία (interdépendance sociale)» ἥτοι ἡ μόνιμος σύμπτωσις ἀτομικῶν καὶ κοινωνικῶν σκοπῶν.

Ὁ ἄνθρωπος ὡς ἄτομον ἔχει ἀνάγκας, τάσεις, βλέψεις. Τὰς ἀνάγκας ὅμως ταύτας καὶ τὰς τάσεις καὶ τὰς βλέψεις δὲν δύναται νὰ τὰς πραγματοποιήσῃ παρά μόνον διὰ τοῦ ἐν κοινωνίᾳ βίου μετ' ἄλλων ἀνθρώπων. Συνεπῶς τούτου, οἱ ἄνθρωποι ἐξαρτῶνται ἀπ' ἀλλήλων, πρῶτον μὲν διότι ἔχουσι κοινὰς ἀνάγκας, τὰς ὁποίας δὲν δύναται νὰ ἱκανοποιήσωσιν παρά μόνον διὰ τοῦ κοινοῦ βίου, δεύτερον δὲ διότι ἔχουν ἀνάγκας διαφόρους, τὰς ὁποίας δὲν δύναται καὶ πάλιν νὰ ἱκανοποιήσωσιν παρά μόνον διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς ἀμοιβαίων ὑπηρεσιῶν, ἀναλόγων πρὸς τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν διαφόρων δεξιοτήτων δι' ὧν ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων εἶναι πεπρωτισμένος. Ὑπάρχουσιν ἐπομένως δύο εἶδη ἀλληλεξαρτησίας: 1) Ἀλληλεξαρτησία ἐκ τῶν ὁμοιοτήτων, 2) ἀλληλεξαρτησία ἐκ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου «τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεξαρτησίας», γεγονότος διαπιστωθέντος ὑπὸ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Durkheim, φρονεῖ ὁ Duguit, ὅτι πηγάζει ὁ ἔννομος ρυθμὸς ὑφ' ὃν δέον νὰ ρυθμισθῆ ὁ ἐν κοινωνίᾳ βίος. Τὴν κοινωνικὴν ταύτην ἀλληλεξαρτησίαν ἔχει ὑποχρεῶσιν νὰ προάγῃ ὁ ἄνθρωπος. Ἐντεῦθεν ἀναδύεται ἡ θεότης τοῦ Duguit, «la règle de droit» «ὁ κανὼν τοῦ Δικαίου», συμφῶνως πρὸς τὸν ὁποῖον πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ ρυθμίξῃ τὰς πράξεις του. Ὁ ἄνθρωπος ὑποχρεοῦται νὰ ἀποφεύγῃ πᾶν ὅ,τι προσβάλλει τὴν κοινωνικὴν ἀλληλεξαρτησίαν, νὰ πράττῃ δὲ πᾶν ὅ,τι προάγει αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ μορφαὶ ὑφ' ἧς ἐμφανίζεται ἡ κοινωνικὴ ἀλληλεξαρτησία, τὸσον ἢ ἐκ τῶν ὁμοιοτήτων ὅσον καὶ ἢ ἐκ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων εἶναι διάφοροι, ὁ «κανὼν τοῦ Δικαίου» δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀπόλυτος καὶ ἰδεώδης, ἀλλὰ ποικίλος καὶ μεταβαλλόμενος.

Ὁ «κανὼν τοῦ Δικαίου» ἐπιβάλλεται κατὰ τὸν αὐτὸν βαθμὸν καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ εἰς τοὺς ἀρχομένους. Οἱ κυβερνῶντες, καὶ ὡς διοικούντες καὶ ὡς δικάζοντες καὶ ὡς νομοθετοῦντες, πρέπει νὰ συμμορφοῦνται πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ κανόνος τοῦ Δικαίου. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ αἱ δηλώσεις βουλήσεως τῶν κυβερνωμένων πρέπει τότε μόνον νὰ πραγματοποιοῦνται κοινωνικῶς καὶ νὰ ἐπιβάλλωνται διὰ κερῶσεως κοινωνικῆς, ἐὰν εἶναι σύμφωνοι πρὸς τὸν κανὼνα τοῦ Δικαίου. Ἐὰν ἀντιθέτως εἶναι ἀντίθετοι πρὸς αὐτόν, πρέπει διὰ κοινωνικῆς ἀντιδράσεως νὰ ματαιοῦνται τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς. Ὡς κριτήριον τῆς συμφωνίας ἢ τῆς διαφωνίας τῆς δηλώσεως βουλήσεως πρὸς τὸν κανὼνα τοῦ Δικαίου, ἀνακηρύσσει ὁ Duguit τὸν σκοπὸν, πρὸς ὃν κατευθύνεται καὶ ὃν ἐπιδιώκει ἡ δηλώσις βουλήσεως, ἐμπνεόμενος κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἀπὸ τὴν γνωστὴν διδασκαλίαν τοῦ Jhering.

Ἐφαρμόξων τὰς ἀρχὰς ταύτας καὶ δὴ κατὰ τὴν μέθοδον τὴν ἀποκρούουσαν πᾶσαν μεταφυσικὴν καὶ προσκολλημένους εἰς μόνην τὴν παρατήρησιν τῶν πραγμάτων, διαβλέπει οὐσιώδεις μεταβολὰς εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον. Ἀρνεῖται τὰς ἀρχὰς ἐφ' ὧν βασίζεται τὸ σύγχρονον δημόσιον δίκαιον, ἥτοι ἀφ' ἐνὸς τὴν

κυριαρχίαν του Κράτους την στηριζομένην επί της νομικής αυτού προσωπικότητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ φυσικὰ δικαιώματα τοῦ ἀτόμου τὰ ἀπαράγραπτα καὶ ἀπαραβίαστα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἐξασφαλίζη εἰς τὸ ἄτομον τὸ Κράτος. Ἡ θεωρία τῆς κυριαρχίας συνεβίβαστο μὲν πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ παλαιοῦ Κράτους ἐξασφαλίζοντος τὴν ἀμυναν κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, τὴν τάξιν καὶ τὴν δικαιοσύνην ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, εἶναι ἀσυμβίβαστος ὁμως πρὸς τὴν ἀδηφάγίαν τοῦ συγχρόνου Κράτους ἐπιδιώκοντος νὰ συγκεντρώσῃ τὸ πᾶν εἰς τὰς χεῖράς του. Ἀρνεῖται ὡσαυτως καὶ τὴν θεωρίαν περὶ φυσικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἀναπαλλοτριώτων καὶ ἀπαραγράπτων, ἀντιτιθεμένων εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Κράτους ὑποχρεουμένου ὅπως σέβεται καὶ ἐξασφαλίζῃ αὐτά. Πάντα ταῦτα εἶναι θεωρία μεταφυσικαί, καθ' ὅσον ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν ὑπάρχει ἱεραρχία βουλήσεων, οὕτως ὡστε ἡ μία βούλησις νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν ἄλλην, οὔτε καὶ πάλιν ὁ ἀνθρώπος γεννᾶται μὲ φυσικὰ δίκαια, διότι ὁ ἀνθρώπος καὶ πρὶν ἀκόμη γεννηθῆ περιβάλλεται ἀπὸ τὰ δίκτυα τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεξαρτησίας. Παραμεριζομένης τῆς κυριαρχίας καὶ τῆς νομικῆς προσωπικότητος τοῦ Κράτους, δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον μία μείζων δύναμις τῆς ὁποίας οἱ κάτοχοι ποικίλλουν ἀναλόγως τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν. Ἡ μείζων αὕτη δύναμις νόμιμον ἀποστολὴν ἔχει τὴν ὀργάνωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν (services publics), ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου θεμελιώδης ἔννοια τοῦ δημοσίου δικαίου εἶναι ἡ δημοσία ὑπηρεσία. Οἱ κυβερνῶντες δὲν ἔχουν δικαιώματα ἀντιλούμενα ἐκ τῆς κυριαρχίας καὶ τῆς νομικῆς προσωπικότητος. Ἐχουν μόνον καθήκοντα, τὰ καθήκοντα πρὸς ὀργάνωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν κατὰ τρόπον προάγοντα τὴν κοινωνικὴν ἀλληλεξαρτησίαν. Ἡ ἀσκήσις ἐπομένως ἐξουσίας δὲν πηγάζει ἐκ δικαιώματος ὅπερ ἔχουν οἱ κυβερνῶντες, ἀλλὰ ἐκ τῆς κοινωνικῆς κυρώσεως τῆς πράξεως ἢ ἐπιχειροῦν, ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον αὕτη προάγει τὴν κοινωνικὴν ἀλληλεξαρτησίαν. Ἐπομένως ὁ νόμος ἀντλεῖ τὴν ὑποχρεοῦσαν αὐτοῦ δύναμιν οὐχὶ ἐκ τῆς βουλήσεως τῶν κυβερνῶντων, ἀλλὰ ἐκ τῆς συμφωνίας αὐτοῦ πρὸς τὴν κοινωνικὴν ἀλληλεξαρτησίαν. Ἡ ἀντίληψις αὕτη προχωρεῖ μέχρι σημείου, ὡστε νὰ τίθεται καὶ ζήτημα ἐὰν εὐθύνεται τὸ Κράτος ἐκ νομοθετημάτων, ὅπερ ἀντιτίθεται εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀλληλεξαρτησίαν. Ὁ χαρακτήρ οὗτο τοῦ συγχρόνου Κράτους ὡς Κράτους τοῦ δικαίου (Rechtsstaat) παραμένει μὲν ὁ αὐτὸς προσλαμβάνει ὁμως περιεχόμενον διάφορον. Τὸ σύγχρονον Κράτος εἶναι Κράτος τοῦ δικαίου διότι ayant fait une loi, tant que cette loi subsiste, il est lié par la loi qu'il a faite; il est obligé lui-même d'obéir à cette loi comme ses sujets* Τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον προβλέπει ὁ Duguit, εἶναι ἐπίσης Κράτος τοῦ δικαίου, καθότι καὶ ἐπ' αὐτοῦ δεσμεύονται ὡσαυτως οἱ κυβερνῶντες ὑπὸ τῆς règle de droit, βασιζομένης ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεξαρτησίας. Τὴν ὅλην θεωρίαν περὶ δημοσίου δικαίου συνοψίζει αὐτὸς οὗτος ὁ Duguit.

Τὸ δημοσίον δίκαιον δὲν εἶναι πλέον τὸ σύνολον τῶν κανόνων οἵτινες ρυθμίζουν τὰς σχέσεις μεταξὺ Κράτους καὶ ὑπηκόων. Εἶναι τὸ σύνολον τῶν κανόνων οἵτινες ρυθμίζουν τὴν ὀργάνωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Ὁ νόμος δὲν εἶναι πλέον ἡ ἐπιταγὴ τοῦ κυριάρχου Κράτους. Εἶναι τὸ καταστατικὸν μιᾶς ὑπηρεσίας ἢ μιᾶς ομάδος. Ἡ διοικητικὴ πράξις δὲν εἶναι πλέον ὅτε μὲν ἡ πράξις ἐπιτασσούσης ἀρχῆς, ὅτε δὲ ἡ πράξις ὑπαλλήλου διαχειριστοῦ μιᾶς ὑπηρεσίας. Ἡ διοικητικὴ πράξις εἶναι πάντοτε πράξις διοικήσεως (acte de gestion). Αἱ διαφοραὶ αἵτινες γεννῶνται ἐξ αὐτῶν ὑπόκεινται κατ' ἀρχὴν εἰς

* Ἡ ἔννοια αὕτη ἔχει διατυπωθῆ ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου. Κατὰ Τιμάρχου 4: *ὁμολογοῦνται γὰρ τρεῖς εἶναι πολιτεῖαι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις τυρανίς καὶ ὀλιγαρχία καὶ δημοκρατία· διοικοῦνται δ' αἱ μὲν τυρανίδες καὶ ὀλιγαρχίαι τοῖς τρεσίν τοῖς ἐφεσθηκότων αἱ δὲ δημοκρατούμεναι τοῖς νόμοις τοῖς κειμένους.*

τὴν κρίσιν τῶν αὐτῶν δικαστηρίων. Ἐὰν ἡ πράξις παραβιάξῃ τὸν νόμον, πᾶς ἐνδιαφερόμενος δικαιούται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀκύρωσιν, ἐπικαλούμενος οὐχὶ δικαίωμα, ἀλλὰ στηριζόμενος εἰς τὴν παροβιασθεῖσαν νομιότητα. Ἡ εὐθύνη τοῦ Κράτους ἀναγνωρίζεται γενικῶς. Δὲν εἶναι ὁμως ἡ ἐκ πταίσματος εὐθύνη. Ἀποτελεῖ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ὁμαδικῆς περιουσίας κατὰ τῶν κινδύνων εὐθύνη. εἶναι ἐκτεθειμένοι οἱ πολῖται ἐκ τῆς λειτουργίας καὶ αὐτῆς μάλιστα τῆς συνήθους. τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Ὅταν δὲ τέλος ὁ ὑπάλληλος ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων τῆς ὑπηρεσίας, πλήττεται δι' εὐθύνης προσωπικῆς.

Αὐτὸς εἶναι ὁ χαρακτήρ τοῦ δημοσίου δικαίου, κατὰ τὸν Duguit. Ὁ Duguit ὁμως ἀπασχολεῖται καὶ μὲ τὴν ἐξωτερικὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κράτους. Φρονεῖ ὅτι τὴν σημερινὴν μορφήν τοῦ Κράτους, θὰ ἀντικαταστήσῃ ἄλλη ἔχουσα τὸν συνδικαλισμὸν, ὡς κύριον αὐτῆς χαρακτηριστικόν. Αἱ διάφοροι δηλ. κοινωνικαὶ τάξεις θὰ ὀργανωθοῦν εἰς συνδικάτα ἅτινα θὰ ἀντιτίθενται εἰς τὴν παντοδυναμίαν τῶν κυβερνῶντων καὶ θὰ ἐπιτυγχάνουν τὴν ἀποκέντρωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Ἡ δὲ ἀποκέντρωσις αὕτη θὰ συντελεσθῇ διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ὑπαλληλικῶν συνδικάτων, καθ' ὅσον οἱ ὑπάλληλοι ἀποτελοῦν καὶ οὗτοι ἰδίαν κοινωνικὴν τάξιν.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὸ δημοσίον δίκαιον. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀστικὸν δίκαιον διαβλέπει μεταβολὰς ὁ Duguit, ἀφετηρίαν ἔχον τὰς ἀνωτέρω ἐκτιθεμένας θεμελιώδεις σχέσεις.

Τὰ ἀρχαιότερα δίκαια, ρωμαϊκὸς καὶ γαλλικὸς κώδιξ, ἀφετηρίαν εἶχον ἀντίληψιν τοῦ δικαίου ἀτομικῆν. Ἀποβλέπουν εἰς τὸ ἄτομον. Τὰ σύγχρονα δίκαια ἀφετηρίαν ἔχουν ἀντίληψιν τοῦ δικαίου κοινωνικῆν. Ἀποβλέπουν εἰς τὸ εὐρύτερον κοινωνικὸν σύνολον. Ἐκκοινωνισμὸς εἶναι τὸ χαρακτηρίζον τὴν τάξιν τοῦ συγχρόνου ἀστικοῦ δικαίου (socialisation de droit).

Τὰ ἀρχαιότερα δίκαια βᾶσιν εἶχον τὴν μεταφυσικὴν ἔννοιαν τοῦ δικαιώματος, τοῦ ἐξ ὑποκειμένου δικαίου. Τὰ σύγχρονα δίκαια βᾶσιν ἔχουν τὸ γεγονός τῆς κοινωνικῆς λειτουργίας (fonction sociale), ἣτις ἐπιβάλλεται καὶ εἰς τὰ ἄτομα καὶ εἰς τὰς ομάδας. Ἀπὸ τῶν δύο τούτων σημείων ἀναχωρῶν ὁ Duguit καὶ ἐφαρμοζὼν τὴν θετικιστικὴν μέθοδον διαβλέπει τὰς ἐξῆς μεταμορφώσεις εἰς τὸ ἀστικὸν δίκαιον

Ἀρνεῖται τὸ δικαίωμα. Δικαίωμα κατὰ τὴν παραδεδομένην διδασκαλίαν εἶναι ἡ ἐξουσία τῆς βουλῆσεως, διότι καὶ τὸ ἐννόμως προστατευόμενον συμφέρον, κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Jhering, ἐὰν θεωρηθῇ ὅτι εἶναι ἡ οὐσία τοῦ δικαιώματος, πάλιν καὶ τοῦτο προϋποθέτει μίαν βούλησιν. Εἰς τὸν κόσμον ὁμως οὐδεμία βούλησις δύναται νὰ εἶναι φύσει ὑπερτέρα τῆς ἄλλης βουλῆσεως. Δὲν ὑπάρχει ἱεραρχία βουλήσεων. Ἐπομένως τὸ δικαίωμα ἀποτελεῖ ἔννοιαν μεταφυσικὴν, ἐφ' ἧς δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ τὸ σύγχρονον δίκαιον. Ἀντὶ τοῦ δικαιώματος τὸ σύγχρονον δίκαιον θὰ στηριχθῇ εἰς τὴν fonction sociale, τὴν κοινωνικὴν λειτουργίαν. Ἡ δὲ κοινωνικὴ λειτουργία, συνίσταται εἰς τοῦτο. Τόσον ὁ ἀνθρώπος, ὅσον καὶ ἡ ὀλότης δὲν ἔχουν δικαιώματα. Δικαίωμα προϋποθέτει ἱεραρχίαν βουλήσεων, ἣτις ὁμως δὲν ὑφίσταται ἐν τῇ φύσει. Ἀπεναντίας τὸ ἄτομον ὑποχρεοῦται νὰ ἐκπληροῖ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὀρισμένην λειτουργίαν. Ἡ μὴ πληρωσις τῆς λειτουργίας ταύτης, ἐπιφέρει ἀταξίαν ἐν τῇ κοινωνικῇ λειτουργίᾳ καὶ βλάβην τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Πᾶσα πράξις τείνουσα εἰς τὴν πληρωσιν τῆς λειτουργίας καὶ τὴν δι' αὐτῆς προαγωγὴν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, προστατεύεται κοινωνικῶς καὶ ἔχει ἀποτελέσματα κοινωνικά. Πᾶσα δὲ πράξις ἀποκωλύουσα τὴν πληρωσιν τῆς λειτουργίας, δὲν προστατεύεται κοινωνικῶς καὶ δὲν ἐπιφέρει κοινωνικὰ ἀποτελέσματα. Ὁ ὀφειλέτης ἐξαναγκάζεται εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ δανείου. Οὐχὶ ὁμως διότι ὁ δανειστὴς ἔχει δικαίωμα. Ἀλλὰ διότι ἡ παραβίασις τῶν ἐννόμων ὑποχρεώσεων, ἀντιτίθεται εἰς τὸ συμφέρον τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Τὸ σύνολον τότε ἀντιδᾷ καὶ διὰ τοῦ δανει-

στοῦ ἐξαναγκάζει τὸν ὀφειλέτην εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ δανείου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ δανειστής δὲν ἐνασκει ἴδιον δικαίωμα, διότι δὲν δύναται νὰ ἐξη βούλησιν ὑπερτέραν τῆς τοῦ ὀφειλέτου, ἀλλὸ ἐκπροσωπεῖ τὴν κοινωνικὴν ἀντίδρασιν. Συνέπεια τούτου εἶναι, ὅτι τὸ μόνον περὶ ὑπάρχει καὶ ὅπερ δύναται νὰ στηριχθῆ κοινωνικῶς εἶναι τὸ ἐξ ἀντικειμένου δίκαιον, ἡ *règle de droit*, «ὁ κανὼν τοῦ Δικαίου», ἣς ἐπιβάλλει ὑποχρεώσεις μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ δικαιώματα.

Ἐκτὸς τῆς ἀρνήσεως τοῦ δικαιώματος, ἡ μεταμόρφωσις ἐν τῷ ἀστικῷ δικαίῳ ἐκδηλοῦται καὶ εἰς τὴν ἀρνήσιν τῆς νομικῆς προσωπικότητος. Κατὰ τὰ παραδεδομένα, ὑποκείμενον δικαίου εἶνε μόνος ὁ κεκτημένος βούλησιν. Διὰ τὴν προσαρμοσθῆ εἰς τὸν κανόνα τούτον ἡ διδασκαλία τοῦ κλασσικοῦ δικαίου, ἐθεώρησαν ὡς βούλησιν τῶν ἐν ὁμαδί δρώντων ἀνθρώπων τὴν καθ' ὅρισμένους τρόπους ἐκδήλωσιν τῆς βουλήσεως τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐκτὸς τῶν φυσικῶν, καταφυγούσα εἰς τὸ πλάσμα, ἐδημιούργησε καὶ τὰ νομικὰ πρόσωπα. Ὁ Duguit, ἀποτασσόμενος πάσῃ μεταφυσικῇ ἐννοίᾳ ἀπορρίπτει τὴν ἰδέαν τῆς νομικῆς προσωπικότητος ὡς μὴ προκύπτουσαν ἐκ τῶν πραγμάτων καὶ προσαρμοζόμενος εἰς τὴν περὶ σκοποῦ διδασκαλίαν τοῦ Jhering, συνδυάζει αὐτὴν πρὸς τὴν ἐννοίαν τῆς *fonction sociale* καὶ δι' αὐτοῦ καταλήγει εἰς τὸ νὰ ἀπορρίψῃ τὴν ἐννοίαν τοῦ ὑποκειμένου τοῦ δικαίου, ὡς ἐκείνου καὶ μόνου τοῦ ὄντος τοῦ κεκτημένου βούλησιν.

Αἱ σύγχρονοι κοινωνίαί, λέγει ὁ Duguit δὲν ἀποτελοῦνται μόνον ἐξ ἀτόμων, ἀποτελοῦνται καὶ ἐξ ὁμάδων. Κάθε ὁμάς (εἶναι ἐπιφορητισμένη με ὄρισμένην κοινωνικὴν ἀποστολήν. Πᾶσαι πράξεις τείνουσα πρὸς τὴν πληρῶσιν τῆς ἀποστολῆς εἶνε προστατευτέα κοινωνικῶς. Δὲν εἶναι ὁμῶς ἀνάγκη νὰ δημιουργηθῆ ἰδία καὶ αὐτοτελὴς βούλησις τῶν ὁμάδων τούτων, ἣς δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ φύσει, διὰ τὴν προστατευθῆ κοινωνικῶς ἡ πράξις ἡ τείνουσα εἰς τὴν πληρῶσιν τῆς ἀποστολῆς. Αἱ βουλήσεις τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν, ἔστω καὶ ἐὰν προσδιορίζονται ὑπὸ σκοποῦ συλλογικοῦ, παραμένουσιν ἀτομικαὶ βουλήσεις τῶν μελῶν τούτων. Δὲν προκύπτει ἐκ τῶν καθ' ἕκαστον βουλήσεων, ἰδία βούλησις, ἀλλὰ τὸ δίκαιον προστατεύει τὸν συλλογικὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκουν αἱ βουλήσεις τῶν ἐν ὁμαδί ἀτόμων, αἰτινὲς πάντοτε παραμένουν βουλήσεις τῶν ἀτόμων τούτων μὴ μετουσιούμεναι εἰς βούλησιν διάφορον τῆς βουλήσεως ἑκάστου. Μὲ μίαν λέξιν ὅπως προστατεύεται κοινωνικῶς ἡ πράξις τοῦ ἀτόμου ἡ σύμφωνος πρὸς τὴν *règle de droit* καὶ ἡ τείνουσα εἰς τὴν πληρῶσιν τῆς *fonction sociale*, οὕτως προστατεύεται καὶ ἡ πράξις τῶν πολλῶν ἀτόμων ἣς κατευθύνεται ἐπὶ σκοπὸν συλλογικὸν (but collectif), ἀρκεῖ ὁ σκοπὸς ὅστις νὰ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν *règle de droit* καὶ νὰ τείνῃ εἰς τὴν πληρῶσιν τῆς *fonction sociale*. Συνέπεια εἶναι ἡ ἀπόρριψις τῆς νομικῆς προσωπικότητος, καὶ κατ' ἐφαρμογὴν τῆς θεωρίας ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν συνεταιρισμῶν (associations), τὸ δυνατόν τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπισήμου αὐτῶν ἀναγνωρίσεως.

Περαιτέρω ὁ ἐκκοινωνισμὸς τοῦ δικαίου ἀνακύπτει εἰς τὸν χαρακτήρα τῆς δικαιοπραξίας. Κατὰ τὴν κλασσικὴν διδασκαλίαν, ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ προστατεύεται ἡ βούλησις, ἀρκεῖ νὰ κατευθύνεται πρὸς ἔννομα καὶ θετικὰ ἀποτελέσματα. Ἐφ' ὅσον τὸ δίκαιον δὲν ἐπροστάτευε εἰμὴ τὸν πεπρωτισμένον με βούλησιν, ἐπόμενον ἦτο διὰ τῆς δικαιοπραξίας νὰ μὴ προστατεύεται παρὰ μόνον ἡ βούλησις. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ὁμῶς καθ' ἣν ἤρχισεν νὰ γίνετα δεκτὸν ὅτι κατάστασις τις δὲν ἔχει ἀξίαν καὶ δὲν εἶναι ἀξία προστασίας εἰ μὴ μόνον ἐὰν ἐκπληροῖ σκοπὸν κοινωνικὸν καὶ ἐφ' ὅσον ἀνταποκρίνεται εἰς αὐτόν, ὅτι πᾶσα ἔννομος κατάσταση δὲν ἔχει ἰσχύϊν εἰ μὴ μόνον ἐν ᾧ μέτρῳ ἔχει θεμελίαν κοινωνικῶς, ἡ κατάσταση αὐτὴ δὲν δύναται νὰ γεννηθῆ παρὰ μόνον ἐκ πράξεως ἣς ἔχει χαρακτήρα κοινωνικόν. Ἐπομένως δὲν δύναται νὰ προκύψῃ εἰ μὴ μόνον ἐκ βουλήσεως ἐξωτερικευθείσης. Βούλησις μὴ δηλωθεῖσα, φέρει χαρακτήρα ἀτομικόν.

κόν. Μόνον ἀφοῦ ἐκδηλωθῆ καὶ διὰ τῆς ἐκδηλώσεως προσλαμβάνει χαρακτήρα κοινωνικόν. Ἐνεκα τούτου τὸ σύγχρονον δίκαιον δὲν προστατεύει τὴν βούλησιν (Willenstheorie) ἀλλὰ τὴν δῆλωσιν τῆς βουλήσεως (Willenserklärungstheorie) (Γερμ. Κωδ. § 116) οὕτως ὥστε ἐνῶ πρότερον ἐπροστατεύετο ἡ βούλησις ἀρκεῖ νὰ εἶχε θεμιτὸν ἢ νόμιμον περιεχόμενον, ἤδη προστατεύεται ἡ δῆλωσις τῆς βουλήσεως ἀρκεῖ καὶ μόνον νὰ ἐξυπηρετῆ κοινωνικὸν σκοπὸν (but social). Πρέπει νὰ λεχθῆ ἐνταῦθα ὅτι παρ' ὅλην τὴν ἐπιχειρηματολογίαν τοῦ Duguit τὸ ζήτημα δὲν εἶναι ἀπλοῦν (ὅρα *Ennesens* (Kipp-Wolf) I (ἐκδ. 1923) §155).

Ἡ αὐτονομία τῆς βουλήσεως ἐθεωρεῖτο ὡς δικαίωμα. Ἐπομένως ἐδικαιοῦτο τις νὰ πράξῃ ὅτι ἤθελεν ἔστω καὶ ἐὰν ἐβλάπτετο αὐτὸς ἢ ἐβλάπτεν ἄλλους. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ αἱ συνέπειαι τῆς πράξεώς του περιστέλλοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας περὶ *abus de droit*. Ὁ Duguit φρονεῖ ὅτι δὲν ἀποτελεῖ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ νὰ εἶναι ἐλεύθερος. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ὑποχρεώσεις κοινωνικὴν νὰ δρῷ, νὰ ἀναπτύσῃ τὴν ἀτομικότητα αὐτοῦ καὶ νὰ προσπαθῆ ὅπως ἐκπληρῶσῃ τὴν κοινωνικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν. Ὑπὸ τοιαύτην ἀντίληψιν τῆς ἐλευθερίας, γεννᾶται ὑποχρεώσεις διὰ τὴν Πολιτείαν νὰ παρέμβῃ καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὰς πράξεις ἐκείνας τοῦ ἀνθρώπου, αἰτινὲς δὲν προάγουν τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς ταύτης. Δὲν ὑπάρχει ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προσβολὴ τοῦ δικαίου τῆς ἐλευθερίας ἀλλ' ἀπλὴ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεξαρτησίας, ὅστις εἶναι ὁ θεμελιώδης νόμος τῶν σύγχρονων κοινωνιῶν.

Κατὰ τὸ κλασσικὸν δίκαιον αἱ ἐνοχαὶ γεννῶνται ἢ ἐκ συμβάσεως ἢ ἐκ νόμου. Κατὰ τὸν Duguit, ἡ σύμβασις δὲν εἶναι πλέον ὁ τύπος ὅστις δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν ρύθμισιν πολλῶν σχέσεων τοῦ συγχρόνου βίου. Οὔτε τὰ *contrats d'adhésion* (π. χ. ταχυδρομικαὶ ἐπιστολῆς), οὔτε αἱ ὁμαδικαὶ συμβάσεις ἐργασίας (*contrats collectifs de travail*) δύναται νὰ ρυθμισθοῦν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περὶ συμβάσεων ἀρχῶν τοῦ κλασσικοῦ ἀτομικοῦ δικαίου, ὅπως προσπαθοῦν νὰ πράξουν αἱ εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ ἐμμένοντες συγγραφεῖς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, καθ' ὅσον ἡ σύμπτωσις τῶν βουλήσεων, οὐδαμοῦ ἀναφαίνεται. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ Duguit φρονεῖ ὅτι πρόκειται περὶ *conventions-lois*, ἢτοι ὅπως ἐξαφανίζεται ἡ αὐτονομία τοῦ ἀτόμου, οὕτως ἐξαφανίζεται ἡ κυριαρχία τοῦ Κράτους, ὅπως ἐξαφανίζεται τὸ δικαίωμα τοῦ ἀτόμου. (*Dominium*) οὕτω ἐξαφανίζεται καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ Κράτους (*imperium*) ὡς ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐφ' ὅσον οἱ νόμοι κατὰ τὸν Duguit δὲν ἀποτελοῦν πλέον τὸν ρυθμὸν τὸν ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τῆς κυριαρχοῦ Πολιτείας εἰς πάντας τοὺς ὑπηκόους, οὐδὲν ἐμποδίζει ὅπως νόμοι τινὲς ἀποτελοῦν κανόνα δικαίου εἰσαχθέντα κατόπιν κοινῆς συμφωνίας μεταξὺ δύο κοινωνικῶν ὁμάδων καὶ κυούμενον ὑπὸ τῆς ὑλικῆς ἰσχύος τῶν διοικούντων. Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύναται νὰ ἐξηγηθοῦν αἱ ἀνωτέρω καθολικαὶ ἐμφανίσεις καὶ εἶναι ἀκαρποὶ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τῶν κλασσικῶν ἀστικολόγων, ὅπως ρυθμίσουν τὰς σχέσεις ταύτας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περὶ συμβάσεως ἀρχῶν τοῦ παραδεδομένου καὶ ἐκ πνεύματος ἀτομικοῦ διεπομένου δικαίου.

Ὁ ἐκκοινωνισμὸς τοῦ δικαίου ἐκδηλοῦται ὁσάντως καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς εὐθύνης. Ἐχόν ὑπ' ὄψιν του τὸ κλασσικὸν δίκαιον μόνον σχέσεις ἀτόμου πρὸς ἄτομον, ἀποδίδον δὲ τὰ κοινωνικὰ γεγονότα εἰς μόνην τὴν αὐτονομίαν τῆς βουλήσεως τοῦ ἀτόμου, ἀπὸ μόνης τῆς βουλήσεως ταύτης ἐδογματίζεν ὅτι ἡδύνατο νὰ παραχθῆ ἡ ἐνοχὴ. Ἐπομένως ἢ ἐκ τῆς ἐκούσιως δεσμεύσεως (σύμβασις) ἢ ἐκ τῆς ὑπάρξεως πταίσματος *Aut ex contractu... aut ex maleficio*. Ἡ σύγχρονος ὁμῶς κοινωνικὴ καὶ ἐκοινομένη ἢ ἔννομος ζωὴ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα καταμερισμοῦ τῶν ἔργων μεταξὺ τῆς κατ' ἄτομον καὶ τῆς καθ' ὁμάδας δρασεως (*Centre les activités individuelles et les activités collectives*). Αἱ ὁμάδες δὲν εἶνε κατὰ τὸν Duguit ὡς ἐλέχθη ὑποκείμενα δικαίου καὶ ἐκοινομένη περριοκισμένα με ἰδίαν βούλησιν. Ἡ καθ' ὁμάδας ὁμῶς δρᾷσις ἀποτελεῖ ἓνα τῶν κυριωτάτων

κινήτρων της κοινωνικής δράσεως. Ἡ ἐκ τῆς δράσεως δὲ ταύτης ὠφέλεια ὠφελεί μὲν τὴν καθόλου κοινωνίαν, κυρίως ὁμῶς ἀναπίπτει εἰς τὰ μέλη τῆς ὁμάδος. Ἐάν ἐπομένως ἡ ὁμὰς ἔχη τὰς ἀμέσους ὠφελείας, δίκαιον νὰ φέρῃ καὶ τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους διατρέχουν τὰ άτομα καὶ αἱ λοιπαὶ ὁμάδες. Ἐντεῦθεν ἡ εἰσαγωγή τῆς ἀνευ πταίσματος τῆς ἀντικειμενικῆς εὐθύνης, καθιερουμένης παρ' ὑμῖν ὑπὸ τῶν νόμων ΒΩΜΑ καὶ 551 καὶ τῆς ὁποίας τὴν ἐφαρμογὴν ἐν Γαλλίᾳ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἐπεκτείνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἐπὶ τοῦ Κράτους.

Τὸν ἐκκοινωνισμόν τοῦ δικαίου διαβλέπει ὁ Duguit καὶ εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἰδιοκτησίας. Δὲν ἀποτελεῖ πλέον οὔτε τὸ δικαίωμα τῆς ἀπεριορίστου ἐπὶ τοῦ πράγματος ἐξουσίας, ὅπως παραδίδει τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, οὔτε τὸ ἀπαραβίαστον δίκαιον ὅπερ καθιερεῖ ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις.

Ἡ ἰδιοκτησία εἶνε καὶ αὐτὴ θεσμός, ὅπως οἱ λοιποὶ, διαμορφούμενοι σύμφωνα μὲ τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας τὰς ὁποίας πρέπει ἕκαστος νὰ ἐξυπηρετῇ. Ἐάν ἡ ἰδιοκτησία πρότερον ὑπὸ τὴν ἐπιγράτῃσιν τοῦ ἀτομιστικοῦ πνεύματος ἦτο propriété—droit, σήμερον αἱ ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεξαρτησίας ἀπαιτοῦν ὅπως ὁ χαρακτὴρ αὐτῆς μεταβληθῇ εἰς propriété fonction. Κάθε ἄτομον εἶνε ὑποχρεωμένον νὰ ἐκπληρῶσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὀρισμένην λειτουργίαν ἀναλόγως τῆς θέσεως ἣν κατέχει ἐν αὐτῇ. Κατὰ συνέπειαν, ὁ κάτοχος τοῦ πλοῦτου, ἀπλῶς καὶ μόνον διότι κατέχει τὸν πλοῦτον, δύναται νὰ ἐκτελέσῃ ὀρισμένην λειτουργίαν, τὴν ὁποίαν μάλιστα αὐτὸς καὶ μόνον λόγῳ τῆς κατοχῆς ταύτης δύναται νὰ ἐκτελέσῃ. Μόνος αὐτὸς δύναται νὰ αὐξήσῃ τὸν συνολικὸν πλοῦτον προσδίδων ἀξίαν εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενον κεφάλαιον. Ὑποχρεοῦται ἐπομένως κοινωνικῶς νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν λειτουργίαν ταύτην καὶ δὲν δύναται νὰ τύχῃ κοινωνικῆς προστασίας εἰ μὴ ἐάν ἐκπληρῶσιν καὶ ἐφ' ὅσον ἐκπληρῶσιν αὐτήν. Ἡ ἰδιοκτησία δὲν εἶνε πλέον τὸ δικαίωμα τοῦ ἰδιοκτῆτου, εἶνε ἡ κοινωνικὴ λειτουργία τοῦ κατόχου τοῦ πλοῦτου. Οὕτω χαρακτηρίζει τὴν ἰδιοκτησίαν ὁ Duguit, ἐμπνεόμενος κυρίως ἀπὸ τὸν Auguste Comte. Τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα τὰ ἐκ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης εἶνε οὐσιώδη, διότι ἡ ἰδιοκτησία δύναται καὶ νὰ ἀφαιρεθῇ ἀκόμη, ἐάν ὁ ἰδιοκτῆτης ἐπιμένῃ νὰ μὴ θέτῃ εἰς κίνησιν τὴν ἰδιοκτησίαν του πρὸς ὄφελος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου (π. χ. δὲν καλλιεργεῖ καλῶς ἢ ἀφήνει ἐντελῶς ἀκαλλιεργητὸν τὸν ἀγρόν του, ἢ ζητεῖ ὑπερογκὸν μίσθωμα παραβλάπτων οὕτω τὸ σύνολον τὸ κοινωνικὸν ὅπερ στενοχωρεῖται ἐκ τοῦ ὀλιγαριθμοῦ τῶν οἰκοδομῶν).

Τοιαύτην φρονεῖ ὁ Duguit τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐννόμου βίου ἀναπτύσσων αὐτὴν εἰς τὰ διάφορα ἔργα του (L'Etat le droit objectif et la loi positive 1901. Traité du droit constitutionnel 1911, 4η ἔκδ. I (1920) II (1923) III (1923), Le droit social, le droit individuel et la transformation de l'Etat. 3η ἔκδ. 1922—Les transformations générales du droit privé depuis le Code Napoleon 2a ἔκδ. 1920—Les transformations du droit public 1921 Manuel du droit constitutionnel 1923), μὴ ἀπτόμενος τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων «διότι ἡ ἐξέλιξις αὐτῶν φέρει ἰδιάζοντα χαρακτῆρα παρ' ἑκάστω λαῷ».

«Οὐ τὰ πράγματα ταράσσει τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν πραγμάτων δόγματα», ἔλεγεν ὁ ἀρχαῖος σοφός. Τὰ πράγματα ἦσαν ἐκεῖ, ἀλλ' ὁ Duguit ἐδογματίσθη περὶ αὐτῶν ἄλλως. Οἱ συνηθισμένοι εἰς τὴν παραδεδομένην θεωρίαν ἐταράχθησαν. Δριμυτάτη ἐτηρολόγησε κριτικὴ καὶ ἐλάχιστα εὐρέθησαν οἱ ὁπαδοὶ (Geny, Science et technique en droit privé positif II (1915) No 129).

Τὸ πρὸς τὴν κρατοῦσαν θεωρίαν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον τῶν θεωριῶν τοῦ Duguit, γνωστοποιούμενον ἤδη εἰς εὐρύτεραν κλίμακα καὶ παρ' ἡμῖν διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Σβώλου φιλοπονηθείσης μεταφράσεως, τοῦτο εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπερ θὰ καταστήσῃ εὐεργετικὴν τὴν ἐπίδρασιν. Μετὰ τινός ἐκπλήξεως βεβαίως,

θὰ ἀκουσθῇ ὅτι ὑπάρχει διδασκαλία ἀνομιμῆ τὸ δικαίωμα, ἀπορρίπτουσα τὴν νομικὴν προσωπικότητα, κατάπολεμουσα τὴν κυριαρχίαν τοῦ Κράτους καὶ υπονομεύουσα τὴν νομικὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν, διδασκαλία προσηλαστικὴ νὰ διατυπώσῃ νέον καθολικὸν ρυθμὸν εἰς τὸν ἐν κοινωνίᾳ βίον, ἀναζητοῦσα εἰς νέας βάσεις τὴν ἀφετηρίαν καὶ τὰ κριτήρια τῆς διαγωγῆς τοῦ ἀτόμου, τόσον ὡς ἀρχοντος καὶ ἀρχομένου ὅσον καὶ ὡς δικαιοπρακτοῦντος καὶ συναλλασσομένου. Κοιρὸς ὁμῶς ἦτο νὰ ἀναταραχθοῦν οἱ κύκλοι μας. Καὶ μόνον διὰ τῆς αὐτῆς ἀντιδράσεως εἶνε τοῦτο δυνατόν. Πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἡ σκέψις μας ἔχει ἀποτελεματωθῇ. Ἰσχυρότατα ρεύματα διατρέχουν καὶ συνταράσσουν τὴν ἐπιστήμην καὶ ἡ διανόσις μας καταναλισκᾶται περὶ τὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα γεννᾷ ἡ αἰτήσις καταχέσεως καὶ ἡ ποινικοποίησις τῶν ὑποθέσεων. Τὰ ζητήματα ταῦτα ἀποτελοῦν βεβαίως τὴν ζωὴν. Μόνον ὁμῶς ὅταν ἡ σκέψις ὀλισθῇ μὲ τὰς ἀναγκαίας πέφυγας καὶ πετᾷ εἰς τοὺς εὐρεῖς ὀρίζοντας τῶν καθολικῶν ἰδεῶν, δύναται, κατοπτρεύουσα τὸ σύνολον, ἀκριβέστερον νὰ κατευθύνεται καὶ ἀσφαλέστερον νὰ κατατοπίζεται ἐπὶ τῶν ζητημάτων τὰ ὁποῖα γεννᾷ ἡ σχέσις ὑπομισθώσεως καὶ ἡ concursus duarum causarum lucrativatum.

Ἡ κίνησις ἰδεῶν καὶ ἡ ἀπασχόλησις τῆς σκέψεως εἰς εὐρύτερα καὶ γενικώτερα ζητήματα δὲν θὰ εἶνε τὰ μόνον ἐκ τῆς μεταφράσεως ὠφελήματα. Ἡ ρωμαλεὰ σκέψις τοῦ Duguit θὰ ἀντιδράσῃ ὡσαύτως κατὰ τῆς τάσεως, ἣτις δὲν κρατεῖ μόνον παρ' ἡμῖν, ὅπως σφιγγομεν καὶ στενοχωροῦμεν τὴν σφύζουσαν σύγχρονον ζωὴν ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ κλασσικοῦ δικαίου. Τὴν ἐννομὸν ρυθμίσιν τῶν νέων σχέσεων τὰς ὁποίας ἐμφανίζει ὁ σύγχρονος βίος, ἀναζητοῦμεν εἰς τοὺς κανόνας τοῦ παραδεδομένου δικαίου. Ὁ Ἄρειος Πάγιος π. χ. ἀκολουθῶν τὴν τάσιν ταύτην ἐχαρακτήρισεν ἐπιταξίν ὡς ἀναγκαστικὴν μίσθωσιν συμβιβάζων οὕτω τὰ ἀσυμβίβαστα, ἦτοι τὴν συνύπαρξιν βουλήσεων ἐκατέρωθεν, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς συμβάσεως πρὸς τὴν ἑλλειψίν βουλήσεως παρὰ τῷ ἑτέρῳ τῶν μερῶν, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τοῦ ἐξαναγκαστοῦ. Κατ' ἀντίθεσιν τὸ γαλλικὸν Ἀκυρωτικὸν ἀποβλέπον εἰς μόνην τὴν φύσιν τῆς πράξεως ἐχαρακτήρισεν τὴν ἐπιταξίν ὡς acte de puissance publique. (Dall. Pér. 1919, 1.105). Ἐν τούτοις εἶνε ἀφ' ἑαυτοῦ φανερόν ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ ὑπαγωγή πασῶν τῶν ἐκφάσεως τῆς συγχρόνου συναλλακτικῆς ζωῆς εἰς τοὺς κανόνας δικαίου γεννηθέντος εἰς ἐποχὴν διάφορον φέρουσαν χαρακτῆρα καὶ ἐντὸς ἑτέρας κινουμένην τροχιάς. Καὶ ναί μὲν ἡ βραδύτης τοῦ νομοθέτου, κατ' ἀνάγκην φέρει τὴν ἐμφανιζομένην σχέσιν πρὸς τοὺς ὑπάρχοντας κανόνας δικαίου. Ἡ ἐντεταμένη ὁμῶς προσπάθεια ὅπως ἀποκλειστικῶς ἐντὸς αὐτῶν ἐξευρεθῇ ὁ ἀκριβὴς τύπος πρὸς ὃν νὰ προσαρμοσθῇ ἡ σχέση, ὀδηγεῖ ἢ εἰς καταπίεσιν τῶν κειμένων ἢ εἰς ἀπρόοπτα ἀντιπικρὰ ἀποτελέσματα ἐν τῇ πράξει, εἴτε ἐντεῦθεν εἴτε ἐκεῖθεν τῆς προβλέψεως τῶν μερῶν, ἀναγκαζομένων οὕτω εἰς στρατηγήματα πρὸς παραμονὴν ἐντὸς τῶν βουληθέντων καὶ σκοπηθέντων. Ἡ φύσις ἐπομένως τῆς σχέσεως καὶ ὁ ἰδιάζων αὐτῆς χαρακτῆρ πρέπει νὰ ἀποτελοῦν πρὸ παντὸς τὸν ὁδηγὸν καὶ τὸ κριτήριον τῆς ἐννόμου αὐτῆς ρυθμίσεως μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ νομοθέτου. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δὲ ταύτης οὐχὶ ὀλιγώτερον τοῦ Geny εἶνε ἀξίος μελέτης καὶ ὁ Duguit.

Ἐκτὸς ὁμῶς τούτων αἱ ἰδέαι τοῦ Duguit θὰ συντελέσουν, ὅπως ὀρθῶς ἐξείρει εἰς τὸν πρόλογόν του ὁ Σβώλος, εἰς τὸ νὰ προαχθῇ ἡ προσπάθεια «ὅπως ἐξελιχθῶμεν ὀλίγον πέραν τῆς ὀργανικῆς συγχύσεως κόμματος καὶ κράτους». Ἡ σύγχυσις αὐτὴ ἀποτελεῖ πράγματι τὸ νόσημα τοῦ νεωτάτου ἡμῶν πολιτικοῦ βίου, νόσημα δὲ μὴ δυνάμενον νὰ θεραπευθῇ παρὰ μόνον ἀπὸ μίαν ἀνωτέραν σύλληψιν τῆς ἐννοίας τῆς Πολιτείας. Ὅτι οὐσιωδέστατα προάγει τὴν σύλληψιν ταύτην καὶ ἐπομένως συντελεῖ τὴν θεραπείαν ἢ μετὰγγίσις παρ' ἡμῖν τῶν θεωριῶν τοῦ Duguit, τοῦτο δὲν εἶνε ἀνάγκη οὔτε κἂν νὰ λεχθῇ. Θεωρία διδάσκουσα ὅτι οἱ κυβερνῶντες δὲν ἔχουν βούλησιν ὑπερτέραν τῆς βουλήσεως τοῦ ὑπικού, ὅτι οὐδὲν ἐνασκούν δικαίωμα, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας δὲν εἶνε βεβαρημένοι

παρά μόνον με υποχρεώσεις ὅπως προάγουν τὴν κοινωνικὴν ἀλληλεξαρτησίαν, ὑπέχοντες ἄλλως εὐθύνην καὶ δι' αὐτὰ τὰ ἀντίθετα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην νομοθετήματά των, κατ' ἐξοχὴν σήμερον εἶνε ἀναγκαῖα.

Τὸ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εὐτυχὲς τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ Σβώλου ὅπως μεταφράσῃ τὸν Duguit βαδίζει παραλλήλως πρὸς τὸ ἐπιτυχὲς τῆς μεταφράσεως. Ὁ Σβώλος εἴτε τὴν ἰδίαν εἴτε τὴν ἀλλοτρίαν σκέψιν διατυποῖ, γνωρίζει νὰ ἐξαπολύῃ καὶ νὰ πετᾷ τὴν φράσιν με γλυκύτητα καὶ νὰ τὴν ἀφίγη κατόπιν νὰ κυλίεται καὶ νὰ φεύγῃ με ἀταλότητα.

Γ. Σ. Μαριδάκης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Θόμψων Ι. Ἄρθ. : Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἐπιστήμην (μετάφρ. Α. Σίδερη) 1923.

Ννεβίλ, Γαβρ : Ἡ ἐξέλιξις τοῦ Κεφαλαίου (Μετάφρασις μετὰ προλόγου Ἄρ. Σίδερη) 1924.

II. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

I. Θεωρία καὶ ἱστορία τῆς Οἰκονομικῆς. Γενικὰ οἰκονομικὰ ζήτηματα. Ἐγκυκλοπαιδικὰ. Βιογραφίαι

Διομήδους Ἀλεξ. : Εἰσηγητήριος ἐκθέσις τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 3ης Μαρτίου 1924. 1924

2. Γεωργία. Δάση. Ἀλιεῖα.

Φιλιππίδου Γ. : Ἡ προστασία τῆς ἐλαίας Πηλίου 1923.

> > Τὰ χημικὰ λιπάσματα 1924.

3. Ἐμπόριον. Συγκοινωνίαι

Μαστάλου Γ. : Ἐμπορικὸν ἐγκόλπιον. 1923

4. Βιοτεχνία. Βιομηχανία. Μεταλλεῖα.

5. Χρῆμα. Τράπεζαι. Χρηματιστήρια. Πισις. Ἀσφάλεια.

6. Ἐργατικὸν ζήτημα. Κοινωνικὴ Πολιτικὴ. Δημοσία ἀντίληψις. Γυναικεῖον ζήτημα. Ζήτημα τῆς κατοικίας.

Ἰππουργ. Ἐθν. Οἰκονομίας : Ἐργατικὴ καὶ Κοινωνικὴ νομοθεσία (παράρτημα Β'), 1923.

Ἰμβριώτου Ρόζας : Ἡ γυναῖκα στὸ Βυζάντιο. 1924.

Λαμπαδαρίου Ἐμμ : Μαθήματα σχολικῆς ὑγιεινῆς 1924.

Ἰππουργ. Ἐθν. Οἰκονομίας : Ἐκθέσεις τοῦ προσωπικοῦ ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐργατικῶν νόμων ἔτος 1921. 1923.

7. Θεωρία καὶ στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ.

Μετανάστευσις. Ἐποίησις.

8. Συνεταιρισμοί.

9. Δημοσίᾳ Οἰκονομικὴ καὶ Οἰκονομία.

Τελωνειακὸν δασμολόγιον εἰσαγωγῆς (κυρωθὲν διὰ Ν. Δ. τῆς 22 Δεκεμβρ. 1923) 1923.

10. Στατιστικὴ.

Ἐπιχειρηματικὸν Ἐθν. Οἰκονομίας: Μηνιαῖον δελτίον εἰδικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος 1 Ἰανουαρίου—31 Ἰβρίου 1923. 1923.

Ἐπιχειρηματικὸν Ἐθν. Οἰκονομίας: Στατιστικὴ τῶν μέσων τιμῶν τῶν κυριωτέρων εἰδῶν καταναλώσεως κατὰ τὴν β' τριμηνίαν 1923. 1923.

Ἐπιχειρηματικὸν Ἐθν. Οἰκονομίας: Λεξικὸν τῶν Δήμων, Κοινοτήτων καὶ συνοικισμῶν τῆς Ἑλλάδος 1923.

Ἐπιχειρηματικὸν Ἐθν. Οἰκονομίας: Ἀπογραφὴ πληθυσμοῦ 1920: IV Στατιστικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὰς Κυκλάδας Νήσους (Α. πληθυσμὸς, Β. οἰκογένεια). 1923.

III. ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Diehl Karl: Περὶ Σοσιαλισμοῦ, κομμουνισμοῦ, καὶ ἀναρχισμοῦ. (Μετάφρ. Ἰ. Γιαννοπούλου). Λιψία. 1923.

Παπαναστασίου Εὐαγ.: Ἡ Κομμουνιστικὴ διεθνὴς (θέσεις, ἀποφάσεις IV παγκοσμίου συνεδρίου) 1923.

Δένιν Ν.: Τρία ἄρθρα γιὰ τὸ Μαρξισμό (Μετάφρ. Ἀ. Χαϊτὰ) 1924.

Δαφάργκ Πάβλ: Οἰκονομικὸς Ντετερμινισμὸς. 1924.

Ἀρχεῖο Μαρξισμοῦ: Οἰκονομικὴ ἐξέλιξις. 1924.

Ἀρχεῖο Μαρξισμοῦ: Ἡ μαρξικὴ θεωρία περὶ ἀξίας καὶ ὑπεραξίας 1924.

IV. ΓΕΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ἀργυροπούλου Περ. Ἰακ.: Πολιτικὴ Μελέτη (Συνταγματικαὶ προτάσεις, Γερουσία). 1924.

Θεοδωροπούλου Π.: Ὁ πρῶτος δημοκρατικός. 1923.

Τζελεπή Ε.: Ἡ πολιτικὴ κρίσις καὶ ὁ ἀντιβενιζελικός ἀγών. 1924.

Φραγκοπούλου Δ.: Ἡ θεωρία τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος παρὰ τοὺς ἀρχαίους. 1924.

Ἀριστοτέλους Πολιτικῶν τὸ Γ. (Μετάφρασις Ν. Φαρανιάτου) 1923.

ΝΟΜΙΚΗ

Μαγκριώτη Δ.—Κρονητῆ Δ.: Κώδιξ τῶν τόμων περὶ τελῶν χαρτοσήμου. 1924.

Δημητρακοπούλου Ν.: Νομικαὶ ἐνασχολήσεις * (ἐκδ. Κ. Γ. Μπαλῆς) 1924.

Ἀναστασιάδου Ἡλία: Ἐγχειρίδιον Ἐμπορικοῦ Δικαίου (Γ'. Ναυτικὸν δίκαιον) 1924.

Πράτσια Χρήστον: Ἡ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομικὴ διαδοχὴ ὡς ἰσχύει ἐν Ἑλλάδι * 1924.

Σπυροπούλου Γ.: Συμπλήρωμα Συλλογῆς τῶν περὶ Εἰρήνης συνθηκῶν. 1923.

VI. ΙΣΤΟΡΙΑ

Λαογραφία.: Δελτίον τῆς Ἑλλην. Λαογρ. Ἐταιρείας Ζ (1923). Μνημόσυνον Ν. Πολίτου. 1923.

Δάσκαρη Σ.: Ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ἐν Ἑλλάδι. 1924.

Κοντογιάννη Π.: Τουρκία καὶ Τοῦρκοι. 1924.

Καούτσου Κ.: Ἡθικὴ καὶ ὕλιστικὴ ἀντίληψις τῆς ἱστορίας (Μετάφρ. Χαρ. Δεδούση) 1924.

VII. ΠΟΙΚΙΛΙΑ

1. Βιβλία.

Μανουσάκη Ν.: Ἑλληνικὴ δημοκρατία. 1924.

Σαπνᾶ Μ.: Ἡ ὕδρευσις τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν Ὑμηττόν. 1924.

Παπαγιανοπούλου Β.: Εἰς τὰ ὕδατα τῆς Στυγός. 1923.

Ποταμιάνου Σπυρ.: Ἐνα φίλι στὸ σκοτάδι. 1923.

Σκούρτση Δ.: Κοινωνιολογικαὶ Μελέται 1923.

Ἐθν. καὶ Καποδιστρ. Πανεπιστήμιον: Ἐπίσημονικὴ Ἐπετηρὴς (ΙΗ) (Πρυταν. Κ. Πολυγένοῦς) 1923.

Γκόρκεν. Μαξ.: Οἱ σύντροφοι. 1924.

Πάλλη Ἀ.: Λόγος πρὸς τὸ ἐκπαιδευτικὸ σωματεῖο τοῦ κ. Φραγκοῦδη 1924.

Ἡλιάκη Γ.: Οἱ Ἀβδηρίτες ἢ τὸ πνεῦμα τῆς Ἐποχῆς. 1924.

Πύρρον Γιαννοπούλου Ἡπειρώτου: Δημοκρατία. 1924.

Ταγκοπούλου Δ.: Θέμης Βρανᾶς. 1924.

Καββαδᾶ Δ.: Ἡ βαμβακίασις τῆς Μηλέας. 1924.

Κακριδῆ Θεοφ.: Τὰ ἀνθρωπιστικὰ γράμματα 1924

Ἀθανασοπούλου Γ.: Τὸ ὄροπέδιον τῶν λιμνῶν τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας 1924.

Δένικα Ν.: Καϊάφα. Ἱαματικαὶ πηγαί. 1923.

Στέφανος.: Ἐκλογαὶ ἀρχαίων ποιημάτων. Μετάφρ. Σ. Μενάρδου. 1924.

2. *Ἐκθέσεις. Καταστατικά Πεπραγμένα.
Ἀπολογισμοί. Δογοδοσίαι.*

- Ἐμπορικὸς Σύλλογος Ἡρακλείου*: Ὑπόμνημα περὶ σταφιδικοῦ συναλλάγματος τῆς ἐσοδείας Κρήτης 1922. Δεκέμβριος 1923.
- Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος*: Ἀπολογισμὸς τοῦ ἔτους 1923 (82) 1924.
- Καρδαμάτη Ἰωάν.* Τὰ πεπραγμένα πρὸς περιστολὴν τῆς ἐλονοσίας ἐν τῷ κράτει κατὰ τὸ 1922. 1923.
- Ἐθνικὸν Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον*: Ἐπετησίς 1923.
- Νομικὴ Σχολὴ τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου*: Ἐκθέσεις τῆς ἐπιτροπείας καὶ πρακτικὰ τῆς σχολῆς περὶ πληρώσεως τῆς τακτικῆς ἔδρας τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος διοικητικοῦ δικαίου 1923.
- » » Περὶ τῆς πληρώσεως τῆς τακτικῆς ἔδρας τῆς πολιτικῆς Οἰκονομίας 1923
- Θεολογικὴ Σχολή*: Περὶ πληρώσεως τῆς τακτικῆς ἔδρας τῆς πατρολογίας μετὰ τῆς θρησκείας τῶν πατέρων. 1923.
- » » Περὶ τῆς πληρώσεως τῆς τακτικῆς ἔδρας τῆς λειτουργικῆς, ρητορικῆς καὶ κατηχητικῆς 1923-
- Φιλοσοφικὴ Σχολή*: Περὶ τῆς πληρώσεως τῆς τακτικῆς ἔδρας τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. 1923
- » » Περὶ τῆς πληρώσεως δύο ἐδρῶν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλολογίας. 1923.
- Σχολὴ Φυσικῶν—Μαθηματικῶν*: Περὶ πληρώσεως τῆς ἔδρας τῆς Γεωγραφίας. 1924.
- Εἰσηγητήριος ἔκθεσις τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἐθν. Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος* Ἄλ. Διομήδους ἐν ὀνόματι τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου αὐτῆς πρὸς τὴν Γενικὴν συνέλευσιν τῶν μετόχων κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 3-Μαρτίου 1924. 1924.
- Χρωματογραφία Πειραιῶς*: Ἐκθέσεις τοῦ Διοικητ. Συμβουλίου ἐπὶ τοῦ Ἴσολογισμοῦ 1923. 1924.

3. *Νέα Περιοδικά.*

- Περιοδικὸν Ἔργασία* (Ν. Πιπταμαῦρος) I. 1923.
- Νέα Τέχνη*: Μηνιαία λογοτεχνικὴ ἔκδοσις. A. 1924
- Ἴρις*: (Διευθυντὴς Μπάμπης Ἄνινης) A. 1924.
- Ἐμεῖς*: Μηνιαῖο λογοτεχνικὸ δελτίο. A. 1924.
- Ἀργώ*: λογοτεχνικὰ τεύχη. Ὅργανο ἐλληνικῆς νεανικῆς ἑνώσεως. Ἄλ-ξάντρα A. 1924.
- Νέοι Βωμοί*: (Ἄ. Μεγκελίδης) A. 1924.
- Κριτικὴ*: (Φιλιώτας—Παπαδήμας—Καμηλιέρης) A. 1924.
- Νέα Γράμματα*: (Διευθυντὴς Ἄθ. Κυριαζῆς) A. 1924.
- Γεωργικὸν δελτίον τοῦ ταμεῖου Προνοίας Παραγωγῆς Πηλίου* (Κ. Παπαϊωάννου—Δ. Καββαδάς) I. 1924.

ΕΚΛΟΓΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΟΔΑΠΗΝ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΝ

I. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Kjellén Rudolf: Der Staat als Lebensform 1924.

II. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

1. *Θεωρία καὶ Ἱστορία τῆς Οἰκονομικῆς. Γενικά οἰκονομικά ζητήματα. Ἐγκυκλοπαιδικά. Βιογραφίαι*

- André Adès A: La marine marchande hellénique pendant et après la grande guerre. Bruxelles 1923.
- Brentano Lujó: Der wirtschaftende Mensch in der Geschichte 1924.
- Gini C: Pathologie économique (Extrait de «Scientia») Milan 1923.
- Sombart Werner: Les juifs et la vie économique 1923 (Traduit p. S. Jankélévitch)
- Totomianz V.: Storia delle dottrine economiche e sociali. 1924.
- Material für ein Studium von Deutschlands Wirtschaft, Währung und Finanzen. 1924.

2. *Γεωργία. Δάση. Ἀλιεία.*

3. *Ἐμπόριον. Συγκοινωνίαι.*

4. *Βιοτεχνία. Βιομηχανία. Μεταλλεία.*

Benoit L.: Les méthodes modernes d'organisation industrielle. 1923.

5. *Χρῆμα. Τράπεζαι. Χρηματιστήρια. Πίσις. Ἀσφάλεια.*

- Protedicos D.: The Financial position of Greece. 1924.
- The National city Bank of New-York: Economic Conditions 1. 1924.
- Bank of Finland: Monthly Bulletin 1. 1924.

6. *Ἐργατικὸν ζήτημα. Κοινωνικὴ πολιτικὴ. Δημοσία ἀντίληψις. Γυναικεῖον ζήτημα. Ζήτημα τῆς κατοικίας.*

Conférence Internationale du Travail: Cinquième Session. Genève 22-29 Octobre. Genève 1923.

Panagiotatu Angeliki: L'Hygiene chez les anciens grecs. 1924.

7. Θεωρία καὶ στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ.
Μετανάστευσις. Ἐποίησις.

Andréadès A.: La Populations anglaise avant, pendant et après la Grande Guerre (τόμος Α' τῆς βιβλιοθήκης τοῦ διεθνoῦς περιοδικοῦ στατιστικῆς Metron) Ferrara. 1923.

8. Συνεταιρισμοί.

Gide Charles: Les sociétés coopératives de Consommation. 4. ἔκδοσις 1924.

Dillon J.: Organised Co-operation New-York. 1923.

Mukherji Panchanandas: The Co-operative Movement in India, Calcuta. 1923.

9. Δημοσία Οἰκονομικὴ καὶ Οἰκονομία.

Rásin Alois: Les Finances de la Tchecoslovaquie 1923.

10. Στατιστικὴ

Ministere de l'économie national.: Recensement de la population du Royaume de Grèce (1920). IV. Résultats statistiques pour les îles Cyclades (Population, Familles) Athènes, 1923.

Tyszká Karl V.: Statistik I. 1924

III. ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Kaufmann M.: Sozialismus und Wirklichkeit. 1924.

Oeuvres complètes de Karl Marx: Le Capital I-III (Trad. par J. Molitor). 1924.

IV. ΓΕΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Andréadès A.: Grèce et Italie (ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Revue de Genève) 1923.

Andréadès A.: Le traitement des prisonniers grecs en Turquie (Rapport de la commission internationale instituée par la Croix Rouge Hellénique) α' ἔκδ. Ἀθήναι 1923. β' ἔκδοσις Παρίσι 1923 (Ἀγγλικὴ μετάφρασις μετὰ προλόγου

τοῦ Harold Spender ἔκδοτης Anglo—hellenic League Λονδίνου. 1923.

Bethmann—Hollweg: Considérations sur la guerre Mondiale. 1924.

Pyrrhus Giannopoulos: Le Constantinisme et I. Metaxas. 1924.

V. ΝΟΜΙΚΗ

Girard Fred. Paul.: Textes de droit Romain 1923.

Möller—Wolff H.: Handbook of foreign legal procedure (Legal Relations in Europa). 1924.

Andréadès A.: L' evolution des études juridiques en Grèce (Enquête sur la situation du Travail Intellctuel) Société des Nations, Genève 1923.

Weiss Egon: Griechisches Privatrecht. I. 1923.

Risco Oskar: Lehrbuch des oesterreichischen Handelsrechts. 1923

Bauwens L.: Manuel de Legislation scolaine. 1924.

Demoque René: Traité des Obligations en générale I-III 1923.

Vabre A.: Le droit international du Travail. 1923.

VI. ΙΣΤΟΡΙΑ

Peyronnet A.: Le Ministère du Travail, 1906—1923. 1924.

Nobel Alphons: Handbuch des Staatsmannes. 1923.

VII. ΠΟΙΚΙΛΑ

1. Βιβλία.

Kurz Marcel: Le Mont Olympe (Thessalie). 1923

Puaux René: Ainsi partit Venizelos 1923.

Toudouse G.: La Grèce au visage d' enigme 1923.

Rey Léon.: Obsebvations sur les premiers Habitats de la Macédonie (Étude comparée de la céramique Préhellénique)

I-2-1921)22

2. *Ἐκθέσεις. Καταστατικά. Πεπραγμένα.
Ἀπολογισμοί. Δογοδοσίαι.*

National Conference of Social Work: Proceedings
(Washington 16-23 May 1923) Chicago 1923.

3. *Νέα περιοδικά.*

Journal du Foyer Social (Mine Antoniadès) Athènes 1924.

Zeitschrift für Geopolitik (Curt, Vowinkel) I 1924.

Osteuropäisches Jahrbuch 1923-1924.

